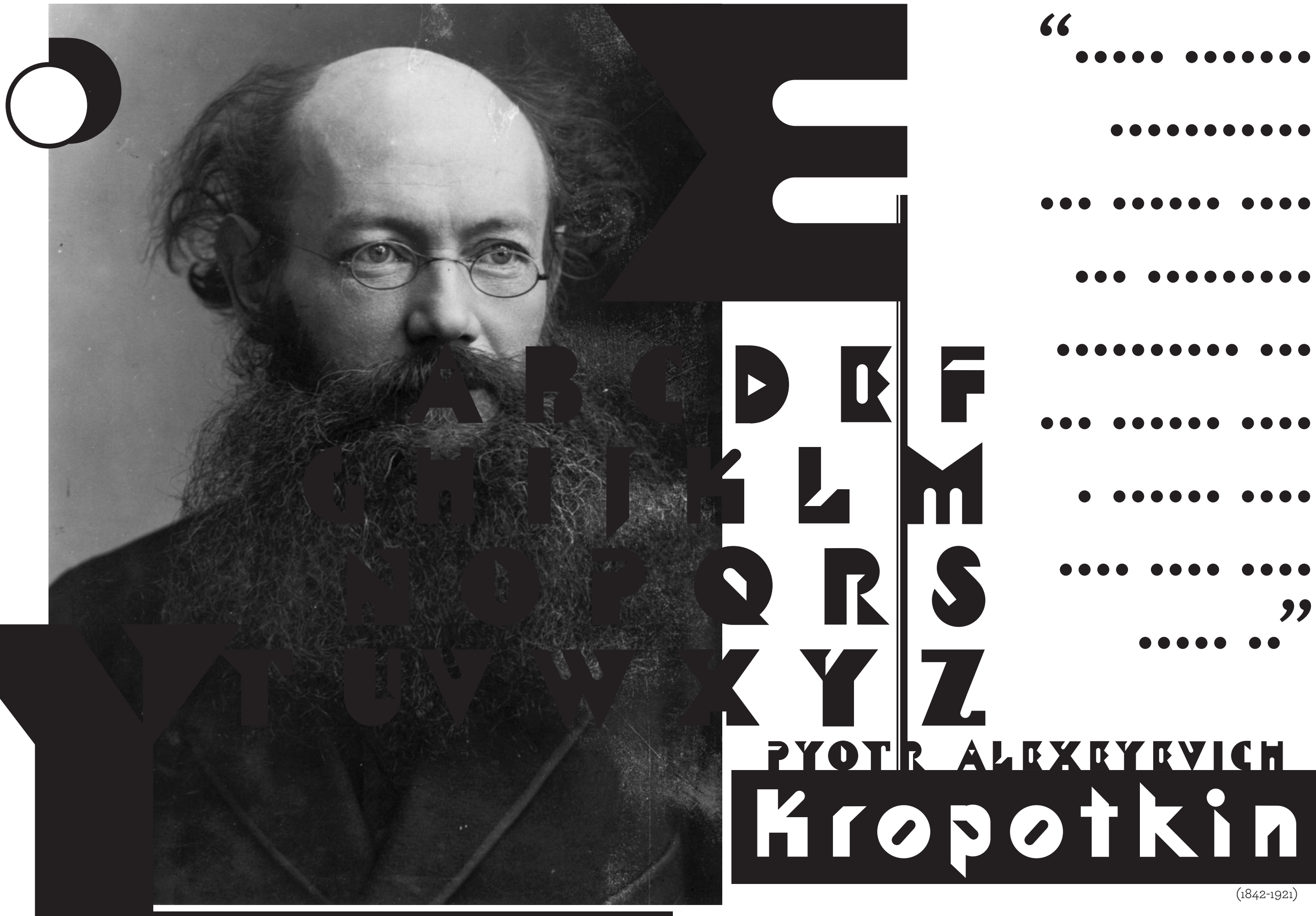
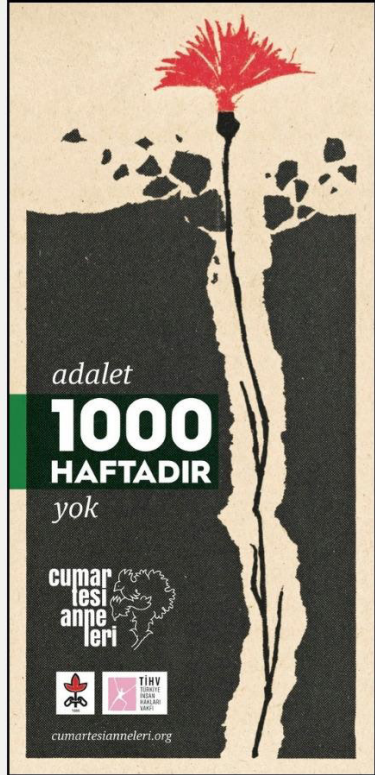

(1842-1921)

“Cumartesi Anneleri mücadelesinden haberi olan herkes, kendisine şu soruları sormalı:

Bir insanın devlet tarafından gözaltına alınarak kaybedilebildiği bir ülkede ben neredeyim, benim tavrım nedir?”

Cumartesi Anneleri 600. haftada Galatasaray'da. Sağda: 1000. hafta için cumartesianneleri.org.tr tarafından tasarlanan afiş. [23 Mayıs 2024]

Nazım Dikbaş

**“Gerçek, halka açıklanamaz.
Açıklanırsa ya yollarını
sapıtırlar ya da o gerçeği
söyleyenı suçlarlar.
GERÇEK ve HALK ayrı ayrı
gözetilerek birbirlerine
alıştırılabilirler. Ama
herhalde halk, gerçeğe
alıştırılmalıdır.”**

Ölümünden sonra
eserlerinin birçoğu
gizlenmiş veya
kaybolmuştur.
Menakıbnameye göre
48, başka kaynaklara
göre 38 yapıtı vardır.
Bazı yapıtlarının adı
bilinmekle beraber
günümüze ulaşmamıştır.
En iyi incelenmiş yapıtı
Varidat'tır.

Börklüce Mustafa
Torlak Kemal
Deliorman
Vahdet-i Vücut

**ŞEYH
BEDRETTİN**

(1359-1418)

“Cennet’teki Şeytan”
Gustave Doré (1832-1883)

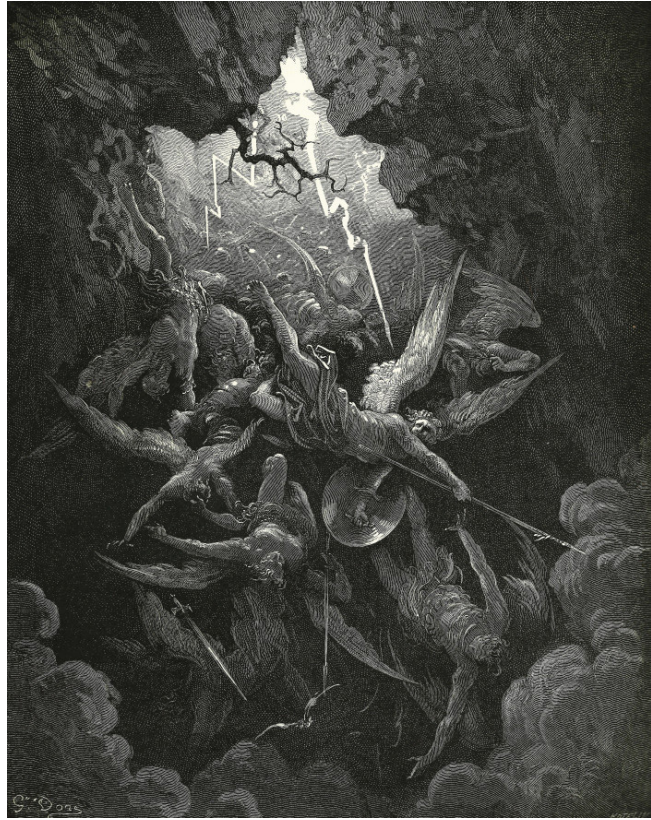
Kayıp Cennet

John Milton’ın 1667’de yayımlanan *Kayıp Cennet* adlı epik şiirinde Şeytan, Tanrı’nın mutlak otoritesine başkaldırır ve cennetten kovulur. Ardından Adem ile Havva’yı yasak meyveyi yemeye ikna ederek onların da cennetten çıkarılmasına yol açar. Fakat Milton’ın anlattığı yalnızca bir itaatsizlik hikâyesi değildir. Bilgi, özgür irade, otorite, hakikat ve yasak arasındaki ilişkiyi sorgulayan büyük bir çatışmadır. Tanrı’nın yasakladığı bilgiye ulaşmak bir özgürleşme midir, yoksa insanın felaketi mi? Şeytan doğruyu söyleyen bir isyancı mıdır, yoksa kendi çıkarı için gerçeği çarpıtan biri mi? Adem ile Havva’nın gözleri yasak meyveyi yedikten sonra açılır, fakat bu yeni bilgi onları cennetten eder.

Şeyh Bedrettin’in “Gerçek, halka açıklanamaz” sözüyle birlikte düşündüğümüzde tuhaf bir soru belirir: İnsanları gerçekten korumak ve itaat ettirmek için bazı bilgiler yasaklanır. Peki bir gerçeği öğrenmenin bedeli cennetten kovulmaksa, o gerçeği yine de öğrenmek ister miyiz?

JOHN MILTON ⇄
(1608-1674)

“Mikail tarafından vurulan Şeytan’ın
düşmüş melek olarak gösterilişi”
Gustave Doré

“Cehennem’in ağzı”
Gustave Doré

“Cennet’teki büyük çatışma”
Gustave Doré

JOHN MILTON ⇄

“Kuşların ve balıkların yaratılması”
Gustave Doré

“Şeytan’ın yılan olarak gizlenmiş çizimi”
Gustave Doré

JOHN MILTON ⇄

Agostino Fasolato

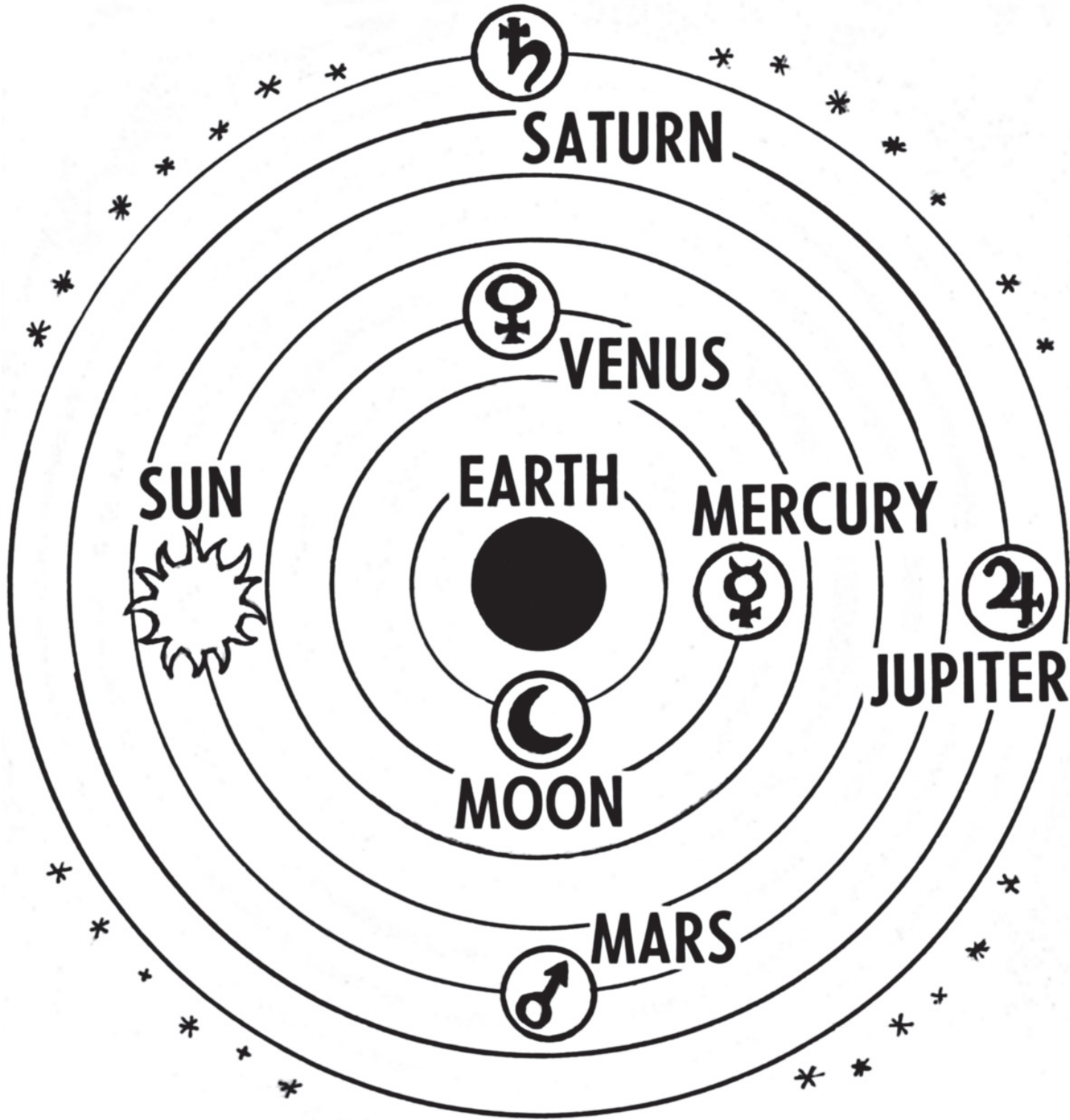
(1714 - 1787)

**“ Ne gördüğüm hakikati
gizlemekten hoşlanırım,
ne de bunu açıkça ifade
etmekten korkarım.
Aydınlık ve karanlık
arasındaki, bilim ve cehalet
arasındaki savaşa her yerde
katıldım. Bundan dolayı her
yerde zorlukla karşılaştım
ve cehaletin babaları olan
resmi akademisyenlerin yanı
sıra kalın kafalı çoğunluğun
öfkesinde hedef olarak
yaşadım.”**

GIORDANO BRUNO

(1548-1600)

Ptolemik Sistem

Monad

“Monad” terimini ilk olarak kullanan kişi Giordano Bruno oldu. Bruno şeylerin öğelerini “monad” ya da “minima” diye adlandırmıştı. Bir dominiken rahibi olan ve Roma’da yakılarak öldürülen Bruno, Ptolemaios’un Aristoteles’den kalma evren tablosunu yıkarken Copernicus dizgesine göre evren açıklamaları yapmış, dünyanın merkezi de çevresi de bulunmadığını, uzayın sayısız yıldızla dolu sonsuz bir boşluk olduğunu bildirmişti. Bu yıldızlar evrensel bir gelişime ya da evrime boyun eğmekteydiler. Evren Tanrı’nın ta kendisiydi. Bruno’ya göre doğa bir “monas monadum”du, aynı zamanda hem “maximum” (her şey ondaydı) hem “minimum”du (her şey ondan geliyordu). Leibniz’in bu monad fikrine Bruno’dan giderek ulaşmış olduğu düşünülebilir, ancak Leibniz’in “monad”ı gene de özgündür. O kendi monad kuramını baştan sona tüm incelikleriyle düşünce düşünce kurmuştur. E. Boutroux da bu konuda bize şunları söyler: “Leibniz’in monadıyla Bruno’nun monadı arasındaki ayrım büyüktür. Bruno’nun monadı deyim yerindeyse bir “töz-şey”dir. Onun içerdiği ruhsal öge gerçekleşecek bir biçimdir. Leibniz’in monadı bir “töz-özne”dir. Onun ayırıcı niteliği sunumdur, algıdır; onun özü karmaşık bir algıdan seçik bir algıya geçmektir.”

—Leibniz “Metafizik Üzerine Konuşma” Dünya Klasikleri 47, çeviri: Afşar Timuçin, s.47

GIORDANO BRUNO

Monadoloji ve Sosyoloji

Ulus Baker (1960-2007)

Libération’da yayımlanan tanıtım yazısında Bruno Latour’un Tarde’ı rasyonalizmin karşısında bir ir rasyonalizme doğru itmesi hangi oranda kabul edilebilir? Tarde gibi bir taşra hukukçusu günümüz sosyolojisini hareketlendiren hangi düşünceleri beslemiş olabilir?

Okuduğunuz yazıda Tarde’in günümüz sosyal bilimlerinin en yeni ve aktüel tartışma alanlarında, iletişim, medyatizasyon, mikro-politika, mikro-ekonomide neden yeniden kabul görmeye başladığını tartışmaya çalışacağım.

Gabriel Tarde (1843-1904) yalnızca kriminolojinin değil, sosyal-psikolojinin, mikro-sosyolojinin, gruplar sosyolojisinin, sosyometrinin de kurucusu olarak anılmalı. Beşerî bilimler alanının Kıta Avrupa’sı ve Anglosakson coğrafyalarındaki dağılımı içinde kendine uzun süre (ve herhalde Durkheimciliğin akademik başarısı yüzünden) yer bulamamıştı. Uzun süre Durkheim’la yapmış olduğu polemğin sınırları dahilinde ciddiye alındı. Bir de etkili takipçisi Henri Bergson tarafından. Uzun süre Fransa taşrasının muhtelif yerlerinde yürüttüğü yargıçlık görevi sırasında (biraz da suça ilişkin devlet arşivlerinin başında bulunması

sayesinde) “Karşılaştırmalı Kriminoloji” başlıklı geniş bir araştırma yayımladı. Belki de gizli niyeti dönemin etkili kriminologu Lombroso’nun psiko-biyolojik tiplerlere dayalı “suçluluk” anlayışıyla mücadele etmekte. Ama bunun için tartışmasının kuramsal ufkunu bütün bir tarihsel-toplumsal düzleme yayması gerekecekti. Olgunluk dönemi eserleri işte bunu gerçekleştirmeye yönelik: *Les Lois de l’Imitation* (“Taklidin Yasaları”, 1890), *La Logique Sociale* (“Toplumsal Mantık”, 1895) ve *Opposition Universelle* (“Evrensel Karşıtlık”, 1897) adlı kitaplar.

Durkheim’la teorik ve metodolojik polemikleri özellikle “Monadoloji ve Sosyoloji” başlıklı uzun metninde ortaya çıkıyor. Durkheim sosyolojisinin zaaflarını tespit ettiği birkaç noktayı hatırlatalım: Durkheim’in sosyolojisi, çok yalın bir formülle söylemeye çalışırsak, “*fait social*”, yani “toplumsal olgu” adını verdiği bir tespit kriterine dayanır; buna göre eğer birey kendi üzerinde nedenini kendinde bulamadığı, dolayısıyla dışarıdan gelen herhangi bir yaptırım gücü, istediğiniz kadar içselleştirilmiş olduğunu düşünün, herhangi bir dışsal etken hissediyorsa işte buna “toplum” adını vermek gerekir.

sui generis: yeni türetilmiş Latince bir deyiştir. Türkçede tam olarak, kendine özgü, nevi şahsına münhasır gibi sıfatlarla karşılanabilir. Kendine özgü özellikleri olan ve başka bir örneği olmayan nesne ya da olayları anlatmak için kullanılır. Skolastik felsefede de herhangi bir üst sınıfa dâhil edilemeyen olgu veya olayları belirtmek için kullanılır. Bu terime, biyoloji ve hukukta da sık sık başvurulur. Biyolojide bir türün *sui generis* olabilmesi için bilinen hiçbir yakın akrabasının olmaması gerekir. Akrabalarının neslinin tükenmesi sonucu tek kalan türler *sui generis* sayılmaz çünkü akrabaları şu an var olmasa da bu türe ait bireyler oldukları bilinmektedir.

kaynak:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Sui_generis

Durkheim’in toplumun “*sui generis*” bir varlık olduğunu söylemesi aslında bu varsayıma dayanıyor. Toplumsal olgunun kendi başına anlaşılabilir ayrıksılığı temellendirilmek zorundaydı, çünkü daha intihar üstüne ünlü araştırmasından itibaren Durkheim sosyolojiyi Wundt’un içebakışının, Fransa’da ise biyo-fizyolojinin yönlendirdiği psikolojiden ayırt etmeliydi. Böylece toplumsal olan her şey salt sosyolojinin, bireysel olan her şey ise psikolojinin alanlarına gönderilebilecekti -ve toplumsal olan şeyler, işbölümü, ahlak, din...

“Monadoloji”sinde Tarde, Durkheim’ı her şeyden önce esas olarak metodoloji alanında gerçekleştirdiği bir ayrımı **ontolojik** bir alana taşımakla suçluyor. Bir tarafta toplum var, öte tarafta birey...

Durkheim sonuçta bireyler kolektivitelerinden, bireysel ilişkilerden tümüyle soyutlanabilir bir toplum fikrine varıyor.

Oysa toplumun hangi anlamda bireylerden oluştuğu banalitesinin sorgulanması gerekir: Fransız sosyolojisine o sıralar en uygun düşen temaların neler olduğunu hatırlayalım -kalabalıkların bireysel hallerden farklı olarak nasıl davrandıkları (Gustave Le Bon, ama bir o kadar da Le Play sosyolojileri). Tabii devrimci çıkışların, ulusal irade temasının giderek güçlendirilmesi uğruna gösterilen çabaların arttığı bir çağda bu temalar temellerini rahatça bulabiliyorlardı.

ontoloji: varlık felsefesi ya da varlıkbilim, temel sorunu varlık olan felsefi disiplin.

kaynak:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Ontoloji

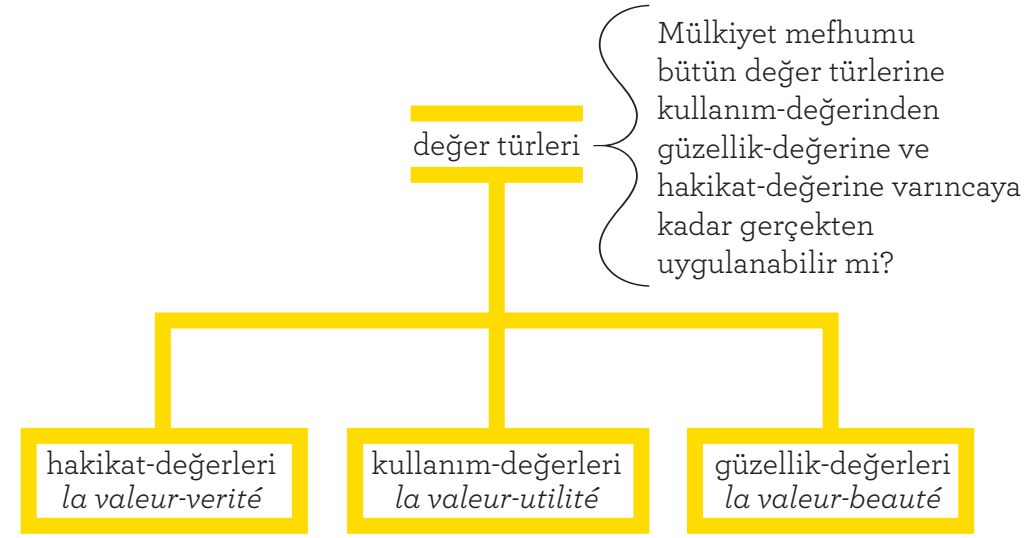
Bireyin aynı zamanda bir kalabalık içinde oluşu sosyolojinin kuruluş fikirlerinden birisidir. Ancak her zaman bunun zaten besbelli olduğu söylenebilir. Tarde’in önemi, belli bir oranda Spinoza’dan, önemli ölçüde de Leibniz felsefesinden türettiği bir *principium individuationis*’i, yani “bireyleştirme ilkesini” sosyal psikolojinin temel metodolojik kriteri olarak seferber edebilmesine dayanır: Toplum-birey ilişkisi gibi bir problem yerine bireyin içindeki toplumları, toplumlar içindeki bireylikleri keşfe çıkarmak...

Nasıl? Eğer kâinatta değişmez olduğu ve her şeye gücü yettiği durağan dengeleri hedeflediği farz edilen yasalardan ve bu yasaların uygulandığı kabul edilen homojen bir tözden başka bir şey yoksa nasıl olur da bu yasaların bu töz üstündeki eylemi her an kâinatı gençleştiren bu harika değişkenlikleri ve kâinatı dönüştüren şu devrimler serisini üretiyor? Nasıl en küçük bir nota süslemesi bile bu katı ritimler boyunca kayarak dünyanın ezeli-ebedî kutsal şarkısını söyleyebiliyor? Bunca monoton ve homojen bir rahimden sıkıntıdan başka ne doğabilir ki? Her şey özdeşlikten [bugün sosyolojide ayrıcalıklı mefhumlardan olduğu için aslında “kimlik” diye de okumanızı öneririm] geliyorsa ve ona doğru gitmişse, gidecekse bizi kapıp götüren bu çeşitlilikler ırmağının kaynağı ne? Emin olun, ne kadar renksizmiş gibi kabul edilse bile şeylerin dibi o kadar da yoksul, o kadar da kısır değil.

Gabriele Tarde

(1843-1904)

önerme: Doğru veya yanlış kesin hüküm bildiren ifadeler önerme denir. Önermeler aksiyomlar ve teoremler olmak üzere ikiye ayrılır. **aksiyom (postulat):** Doğruluğu ispat edilemeyen veya ispatına gerek duyulmayan ancak doğruluğu kabul edilen önermelere aksiyom ya da postulat denir. **teorem:** Doğruluğu ispatlanabilen önermelere teorem denir.

Tipler frenlerden, yasalar ise devrimci, içsel farklılıkların önüne boşuna dikilen raptiyelerden başka şey değil. Orada gizliden gizliye yarının yasaları ve tipleri hazırlanmakta - ve bunlar çok sayıda boyundurukla istendiği kadar ket vurulmaya çalışılsın, kimyevî ve hayatî disipline rağmen, akla rağmen, gökler mekaniğine rağmen, günün birinde bir ulusun insanları gibi, bütün engelleri parçalayıp kendi kalıntılarını bile daha üst düzey bir çeşitliliğin aracı yapmayı başaracaklar.

Anlaşıldığı kadarıyla Bergson'un ünlü "süre" mefhumunun ilk belirişlerinden biri, tarihsel-toplumsal süreçleri hiç değilse Hegelci bir tarzda anlamayan birinin eserinde bulunuyor. Bu, belirgin haliyle Tarde tarih düşüncesini ele alırken ortaya çıkıyor:

Tarihte bireysel nedenler teorisinin karşıtlarına hak verdiren şey çoğu kez çok sade ve küçük insanlarda beliren büyük fikirlerden bahsetmek gerekirken hep büyük insanlardan bahseden böyle bir teorisinin çoktan yanlışlanmış olmasıdır.

Ama küçük adamların "büyük" fikirlerini kolektif bir sürecin üretmesi, devralması ve sürekli olarak "yeni"yi sunan bir dünya zaman-mekânında işlemesi gerekir. Söz konusu olan şey, tarihteki bir ilerleme veya

"tarih"ın ilerleyişi değildir; tarihin "açık" olduğu ve sonsuz sayıda monadolojik bireyliklerin eyledikleri, yayıldıkları bir "plan", bir "düzlem" oluşturduğudur. Böylece hiçbir zaman bir "biz'den başlanmaz -"doğa"nın uluslar, kavimler yaratmadığını, yalnızca bireyler yarattığını söyleyen Spinoza'ydı. Ancak Spinoza'dan Leibniz'e, oradan Tarde'a aktarılan bir anlayış doğrultusunda: Sonsuz sayıda bireyin oluşturduğu sonsuz sayıda birey - ve gene söylemek gerekir ki, bu durumda bir toplum da bireydir. İşte monadolojik bireylikler teorisinin Tarde'daki ifadesi:

"Biz"ın arka planında, eğer iyi ararsanız, çoğalarak çatışan birleşen, yuvarlanıp giden belli bir sayıda "onlar" ve "bunlar"dan başka bir şey bulamazsınız. (...) Gerçekte bu türden açıklamalar yanıltıcıdır ve bunları yapanlar, kolektif bir kudreti, milyonlarca insanın üstelik birtakım ilişkiler boyunca bir benzerliğini postüla olarak ortaya attıkları zaman, en büyük zorluktan, yani bu gene yutulmanın nasıl olup bittiğini bilmeye çalışma zorluğundan kaçabildiklerini sanırlar.

Nasıl ki bir cümle oluşturduğu konuşmadan, bir konuşma ise bir konuşmalar topluluğundan, bir söylemden daha mantıklıysa, bireylik de sonsuz çeşitliliklerin bir süreci içinde kavranmalıdır.

merkantilizm: XV. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl arasında egemen olmuş, ticaret burjuvazisinin çıkarlarını öne alan, gönencin (huzur , refah) üretim alanında değil, ticarete ve anamal birikiminde olduğunu öne süren öğretisi.

fizyokrasi: doğal düzeni temel alan, tarım emeğinin üretici emek olduğunu ve yalnızca bu emeğin değeri yarattığını öne süren, XVIII. yüzyıl felsefe ve ekonomi öğretisi.

Böyle bir yaklaşımın taçlandığı yer ise Tarde'in iki ciltlik dev *Psychologie-Economique*'inde, "Ekonominin Psikolojisi"nde bulunuyor. Georg Simmel'in *Philosophie des Geldes*'iyle ("Paranın Felsefesi") yaklaşık olarak aynı dönemde kaleme alınan bu çalışma, Marx'tan sonra ekonomi-politiğin yaşadığı ikinci bir devrim olarak düşünülebilir -tabii ki etkisini ancak çok geç hissedebiliyoruz ("tarde" kelimesi Fransızca'da zaten "geç" anlamına gelir)... İlk devrimi Marx gerçekleştirmişti tabii: Adam Smith ile Ricardo öncesinde bir "ekonomi-politiğin" varlığından bahsedilemeyeceği konusunda ısrarlıydı, çünkü merkantilizmden fizyokrasiye kadar bakışlar emeğe ve üretim sürecine, yani sermaye ile emek-gücüne değil, zenginliklere, yani nesnelere, yani büyük toprak mülkiyetine, hazinedeki altın miktarına, nehirlerle, ormanlara yönelikti -bütün bir "ulusların zenginliği" kavrayışı... Özellikle Ricardo'nun. emek-değer kuramıyla bütün ölçütler büyük, kıymetli nesneler dünyasından özneliliğin alanına aktarılır. Artık kaynaklar emek ve sermayedir -ta ki Marx sermayenin kaynağını ("kristalleşmiş emek" olarak sermaye) sorgulamaya girişene kadar. Artık ekonomi-politik antagonistik iki sınıf çerçevesinde tartışılacaktır, çünkü sermaye olsa olsa yutmuş olduğu emeğin özneliliğini taşıırken başka bir sınıfın mülküdür.

Kıymetin kaynağı sorunu üzerinde işleyen ekonomi-politik alanına Fransa taşrasından

antagonist: 1. Karşıt olarak hareket eden kasların kasılmasında iten ve çeken kasların birbirine karşıt hareketi. 2. Bir hormonun, nörotransmitterin ya da ilâcın etkisine zıt etki yapan herhangi bir madde. --> muhasım, karşı çıkan, muhalif kimse.

Bkz-> Tanrılar Okulu

ne gibi bir katkı gelebilirdi ki? Tarde'in katkısı Simmel'e paralel olarak ekonomi sorusunu kültüre ilişkin olarak sormaya girişmesinden geliyor. Hatırlanabileceği gibi, Simmel'in güçlü sezgisi onu kültürün ekonomik üretim tarzı ve bu tarza tekabül eden sosyalizasyon süreçleri karşısındaki özerkliği talebinin (ki bu talep kültür, sanat ve edebiyat dünyasında bol bol dile getirilir) yerine kültüre ait olan üretim ve sosyalizasyon tarzlarının ekonomiye dahil edilmesi talebine vardırmıştı. Tarde bir adım daha atmayı öneriyor: Bunu kültürel emeğin taşıyıcılarının iradesinden bekleyemeyeceğimiz belli olduğuna göre, en azından şu gözlemi dikkate almamız gerekir: Kapitalizmin daha ileri safhalarında "entelektüel üretim" zenginlikler üretiminin düzenlenmesini ve örgütlenmesini daha yoğun bir şekilde üstlenmeye meyleder. Ekonomik gelişme adı verilen şey bir tür "bilme isteğini" er geç içermeye başlayacaktır. Bilgi ve "güzelliğe", yani "sanata" yönelik sevgi gittikçe daha belirgin bir şekilde arzular düzleminde talepkâr motiflere dönüşeceklerdir. Henüz 1902 yılında yayımlanan "Ekonominin Psikolojisi" dönemin Avrupa ufkunda -kolayca unutulduğuna göre- gerçek bir yer alamamıştı. Oysa, son yüzyıl boyunca gerek Marksizm içinde, gerekse dışında ekonomi-politiğe yöneltilen eleştirileri sezgisel bir nüve halinde de olsa barındırıyordu: Öncelikle ekonomik çözümlemenin çıkış noktasını ve yönünü tersine çevirerek - bu çıkış noktası

Gabriele Tarde

artık “kullanım değeri” üretimi olmayacaktı; yani Aydınlanmanın ünlü “Ansiklopedisinden Adam Smith’e varıncaya dek pek çok yerde rastlanabilecek ideal “iğne fabrikası” (maddî üretim) modelinin yerine Tarde “bir kitap nasıl üretiliyor?” sorusunu soruyordu. Bu dolaysızca “bilgi nasıl üretiliyor?” sorusudur ve ekonomi-politiğin tartışma alanına Tarde’den yüz yıl sonra girmeye başlamıştır: “Bir kitap nasıl imal edilir? Bu bir iğnenin ya da düşmanın nasıl imal edildiğinden daha az ilginç değil.” Tahmin edilebileceği gibi bugün bu tür sorular post-fordist üretim kalıplarının bir modeli, hatta bir paradigması olarak soruluyorlar -yani enformasyon üretiminin, yazılımlar üretiminin ve kültür üretiminin dayattığı sorular olarak. Tarde hayli erken bir dönemde *valeurs-verités* kelimesini kavramlaştırır- hakikat-değerleri diye tercüme edebilirsiniz bunu. Bu terim doğrudan “bilgi”ye gönderiyor.

Bilgi hangi bakımlardan ve hangi biçimler altında üretilmektedir? kapitalizmin geliştirdiği aygıtlar bilginin üretimini ve tüketimini gittikçe homojenleştirilebilir ve yeniden-üretilebilir kılmaktalar. Bu noktada Tarde “basın”dan ve “kamuoyu”ndan bahsetmeye başlayacaktır- bu yol televizyondan geçerek bilgisayar şebekelerine ve internete kadar varacaktır. Tarde’a göre basın ve kamuoyu gibi aygıtlar “gitgide sağlamlaşan bir ‘niceliksel’ karaktere sahip olmaktalar; böylece mübadele-değeriyle karşılaştırılmaları gittikçe daha zorunlu bir hale geliyor”. Peki ama bunlar her şey gibi birer meta olabilirler mi?

Ekonominin bakış açısından bilgi her şey gibi ekonomik zenginliğin kalemelerinden biri

olarak görüldüğü için, elbette her şey gibi kullanım-değeri olarak ele alınmaya devam eder. Oysa Tarde’a göre bilgi “işbölümüne” indirgenemeyecek bir üretim tarzıdır.

Durkheim’ın perspektifinden görülemeyecek kadar bir “sosyalleşme” ve “sosyal iletişim” tarzıdır. Dolayısıyla ürünleri, üretim ve tüketim değerleri “çarpıtılmadan” pazar mekanizmalarıyla ve mübadeleyle üretilemez.

Ekonomi-politik hakikat-değerlerini diğer mallar gibi görmeye devam etmek zorunda kalır. Bunun nedeni hep kullanım-değeri üretimi çerçevesinde ele alınmış bir metoda bağlı kalıştır. Ama esas önemli neden ekonomi-politiğin hakikat-değerlerine maddî ürünlermiş gibi bakmak zorunda oluşudur, çünkü böyle yapmasaydı kuramsal, özellikle de siyasî mefhumları tümüyle yıkıma uğrardı: “Bilginin ışıltıları” ekonomi-politiğin kıymete, ekonomiye ve zenginliğe dair mefhumlarını altüst eder, çünkü bütün bu mefhumlar ekonomi bilminde genel geçer olan tüm bir eksiklik, ihtiyaç, yokluk, kıtlık, özveri ve feda retoriğinin sonuçlarıdır. Ekonomi-politiğin yaptığı gibi elbette üretimle başlayalım -ama iğnelerin değil, kitapların üretimiyle...

Bir kitap nasıl üretilir? İğnenin üretiminden farkı nedir? İlke olarak üretim tarzıyla mülkiyet rejimlerinin düzenini tam tersine çevirmeniz gerekir:

Kitap meselesinde kural bireysel üretimdir, oysa mülk edinilmesi esas olarak kolektiftir; çünkü eserlere mal muamelesi yapılmasaydı “edebî mülkiyet”in bireysel bir anlamı olamazdı; ayrıca kitabın fikri yayımlanmadan önce, yani toplumsal dünyaya henüz

yabancıyken sadece ve tümüyle yazara ait de değildir zaten. Diğer taraftan malların üretimi de gittikçe daha fazla kolektif, mülk edinilmeleri de gittikçe daha fazla bireyseldir ve hep öyle kalacaktır -toprağı ve sermayeyi kamusallaştırmanız bile... Öyleyse bu kitap meselesinde özgürce üretimin en iyi üretim ortamı olarak hayatî bir önem taşıdığına hiç kuşku yok. Bu alanda deneysel araştırmayı düzenleyecek bilimsel bir emek örgütlenmesi ya da yasamalar üzerindeki felsefî bir düşünce olsa olsa acınası sonuçlar vermekle kalacaktır.

Günümüz enformasyon sektörünün büyük uluslararası şirketleri, IBM, Microsoft, büyük yayınevleri ve televizyon kanalları üretimin artık “bilimsel işletme” metotlarıyla örgütlenemeyeceğini kabul ediyorlar; oysa mülkiyet rejimleri açısından tek bir sorgulamayı telaffuz ettikleri yok. Yüzeydeki bu sorun Tarde’in derinliğine indirildiğinde bize şu soruyu sordurmalı: Mülkiyet mefhumu bütün değer türlerine -kullanım-değerinden güzellik-değerine ve hakikat-değerine varıncaya kadar- gerçekten uygulanabilir mi?

Bilgi, tıpkı bir iğne gibi mi ait olur bize? Belki öyle olur, ama Tarde’a göre ekonominin ve hukukun kabul ettiği gibi bir “serbest hazır-buluş” tarzı altında değil: Yaşayan bir varlık olmayı sürdürdükçe kimse bedeninin uzuvlarını başkasına vermez. Aynı şekilde “şerefini, haysiyetini, soyluluğunu” da...

Demek ki bu değerlerin başkaları tarafından mülk edinilmesinden çekinilecek hiçbir taraf yoktur -hepsinden daha önemli olan kamusallaştırılmaları, ulusallaştırılmaları en zor olan bu değerlerin...

Oysa ekonomi-politiğin bakış tarzı onu “maddî olmayan ürünleri” “maddî ürünlere” dönüştürmeye zorluyor...

Tüketim cephesinden bakıldığında da Tarde’ın yine bir sorusu var: Zenginliklerin tüketimi hakikat ve güzellik değerlerinin tüketimiyle aynı mıdır? “Düşünürken kanaatleri, inançları, seyrederken hayran olduğumuz şaheserleri mi tüketiyoruz?” Hissedilebileceği gibi, yalnızca maddî zenginlik piyasa ve bireysel mülk rejimi tarafından koşullandırılabilen bir “yıkıcı tüketime” açılabilir. Bilgi ve güzellik tüketimi ise ne belirgin bir yabancılaşmaya ne de yıkıcı tüketime bağlanmak zorundadır. Tarde’a göre, bilginin bilme arzusunu gidermek için birisinin mülkü olması ve “pazarlanması”, yani ürünün yabancılaşması” gerekmiyor. Genel olarak toplumsal iletişimin çerçevesinden bakarsak bilginin iletiminin üretenden de, edinenden de hiçbir şey azaltmadığını görebiliyoruz. Aksine, iletilmekle bilgi ve güzellik hem yaratıcısının değerini hem de bilginin ve güzelliğin kendisinin değerini artırıyor:

Gabriele Tarde

Diyalog halindeki iki kişinin fikirlerini veya hayranlıklarını “mübadele ettiklerini” söylediğimizde bu bir metafor veya dilin kötüye kullanılmasıdır. Bilgi ışıltılarının ve güzelliğin açısından mübadele bir feda anlamı taşımaz: O daha çok karşılıklı etkileme, hediye alışverişindeki karşılıklılıktır -tabii ki bu, zenginliklerle hiç alakası olmayan bir hediyedir; burada veren kişi verdikçe alır; hakikatleri ve güzellikleri hem verir hem elinde tutar. Bazan iktidar, güç-kudret meselesinde de aynı durum söz konusudur...

Fikirlerin serbest mübadelesine gelince, tıpkı dinî inançlar, sanat ve edebiyat, kurumlar ve ahlaklar gibi: İki kişi ya da halk arasında mübadele edilmeleri, birilerinin mutlaka fakirleşmesiyle sonuçlanan serbest meta mübadelesi gibi suçlanabilir değildir.

Bu durum, “kitabın üretimi” ve fikirlerin serbest mübadelesi meselesini iktisadî değil, doğrudan doğruya etik bir mesele kılıyor:

Pazar meselesi değil, bir ahlak meselesi... Elbette ki bilgiyi ve güzelliği kazanabilir, yitirebilirsiniz – ama bu bir pazar sistemi boyutunda gerçekleşmez; bilginizi çaldırırsınız veya hediye edersiniz...

Öte yandan, doğası itibarıyla fikirlerin serbest ticareti, bir yerine-geçme değil karşılıklı bir ekleme olduğundan, bir araya getirdiği homojen olmayan şeyler arasında ya verimli karşılaşmalar ya da ölümcül şoklar, çatışmalar yaratır. Bu yüzden iyi bir şeyler üretemezse büyük felaketlere neden olur. Ve nasıl bu entelektüel ve ahlakî serbest ticaret kaçınılmaz bir şekilde ekonomik serbest ticarete eşlik ediyorsa, bunun tersi de doğrudur.

Birbirlerinden kopartıldıklarında her biri etkisiz ve lüzumsuz kalırdı...

Burada önemli olan şey, Tarde’in yaklaşımıyla ele alındığı zaman bilginin üretim ve iletiminin bizi aslında ekonominin (ve ona tekabül eden ekonomizmin) ve işbölümü, para ve mülkiyetin ötesine taşımasıdır. Bu toplumsal alanlardaki iktidar ilişkilerinin devreden çıktığı anlamına gelmiyor: “Verimli buluşmalar” ya da “ölümcül çatışmalar”... Tarde’in eğitim kurumlarına yönelik çalışmaları böyle bir tartışmanın paradigmasını yeterince oluşturuyorlar:

Hakikat-değerleriyle zenginlik-değerleri arasındaki zorunlu ama ikisini birbirinden ayırmaktan geri kalmayan bağ pedagojinin alanında beliriyor -özellikle hocanın aktaracağı bilgiyle öğrencinin çaba ve yetenekleri arasında nasıl verimli bir etkileşim oluşturulacağı konusunda...

Doğrusu eğitim alanındaki bütün bu çabalar öyle çok fazla yararlı görünmüyorlar. Her şeyin üstünde, iyi eğitim için ilk şart -öğretmenle öğrencinin psikolojik şartları bir kez yola koyulduktan sonra- iyi bir okul programıdır, ve bir program her şeyden önce bir fikirler sisteminin, bir inancın bulunmasını varsayar. Aynı şekilde, iyi bir ekonomik üretim için de herkesin üzerinde uzlaştığı bir ahlakî kodun bulunması şarttır. Moral bir kod endüstriyel üretim için, yani tüketim için bir programdır – çünkü ikisi asla birbirinden bağımsız değil...

Böylece Tarde’in gözettiği “entelektüel üretim biçimi” sadece bilgiye ve sanat eserine layık bir ahlakî devreye sokmayı, ekonomiye dahil ve üstün kılmayı amaçlıyor değil

-daha çok üretime gittikçe daha özgür, daha özgürleştirici bir tarz verebilecek olmasıdır söz konusu olan... Kapitalizmin muhteşem bir tarifiyle karşı karşıyayız o halde:

Uygarlığın etkisi iş ve ticaret dünyasına -yani ekonomistin ilgi alanına- önceden fiyatı bulunmayan bir şeyler yığınına, hatta haklarla insan güçlerini bile mütemadiyen sürüp durmasıdır.

Böylece, zenginlikler teorisi sürekli olarak hak teorisinin ve iktidar teorisinin üzerine abanıp duruyor -yani hukukun ve siyasetin üzerine.

Ve, tıpkı çağdaşı Simmel’in kaydettiği gibi, kültür ile sanatın üzerine...

Simmel herkesin yaptığının tersine kültür ve sanat alanlarının “özerkliğini” asla talep etmemekle yeterince akıllı davranmıştı. Kapitalizmin kültür hayatı üzerine çöreklenmesine öyle dosdoğru karşı çıkmanın pek bir sonuç getirmeyeceğinin farkındaydı. Öte yandan, estetik değer tipinin en yoğun, en bulaşıcı, bulaştıkça artan ama eş ölçüde değişken ve özelleşmiş bir değer olduğunu kaydedebiliyordu. Tarde ise doğrudan “bulaşıcılığın” teorisini yapmaya girişmişti: Her güzellik ve hakikat değerinin iletim sürecinde artıyor oluşu alıştığımız ekonomik alanın kurallarından farklı bir ekonomi tasavvurunu uyandıracaktı. Simmel’in de

kaçındığı “kültürel özerklik” arayışı sınaî emekle sanatsal ve entelektüel emek arasında niteliksel bir fark bulunduğunun kabulüne dayanıyordu.

Oysa “maddî-olmayan” emeğin üretirken aslında ne ürettiğini sorgulamak gerekir: O zaman onun Simmel’in söylediği gibi tüketim sürecinde “uyarılar” ve “duyuşlar”, yani aslında “iletilemez”, dolayısıyla ekonomik bölüşüme konu olamayacak şeyler ürettiği sonucuna zorunlu olarak varırız. Aynı şekilde Tarde için de “temsili olmayan” bu duyuşlar, en üstün olan sanatsal formları içinde din, ahlak, hukuk ve ekonomi gibi değer sistemlerinin duyguları “manipüle” etmekteki üstün yeteneklerine karşın, onları “yetiştirmede”, “beslemede” ve “eğitmede” en büyük rolü oynamalıydılar. Tabii ki bunun için kapitalizmin belli bir döneminde devreye soktuğu “kafa emeği/kol emeği” ayrımı klişesini yalnızca alt etmeye çalışmak yetmez, aynı zamanda varsayımlar arasından çıkarmak da gerekir.

Ulus Baker, (2004), “Tarde Sosyolojisi”, çeviren: Özcan Doğan. Monadoloji ve Sosyoloji önsözü, Gabriel Tarde, Öteki Yayınevi

Gabriele Tarde

Bitlis’te megafonlu bir minibüs ile halka “Tanrı yok” diye seslenerek şehri turlamak.

antagonist

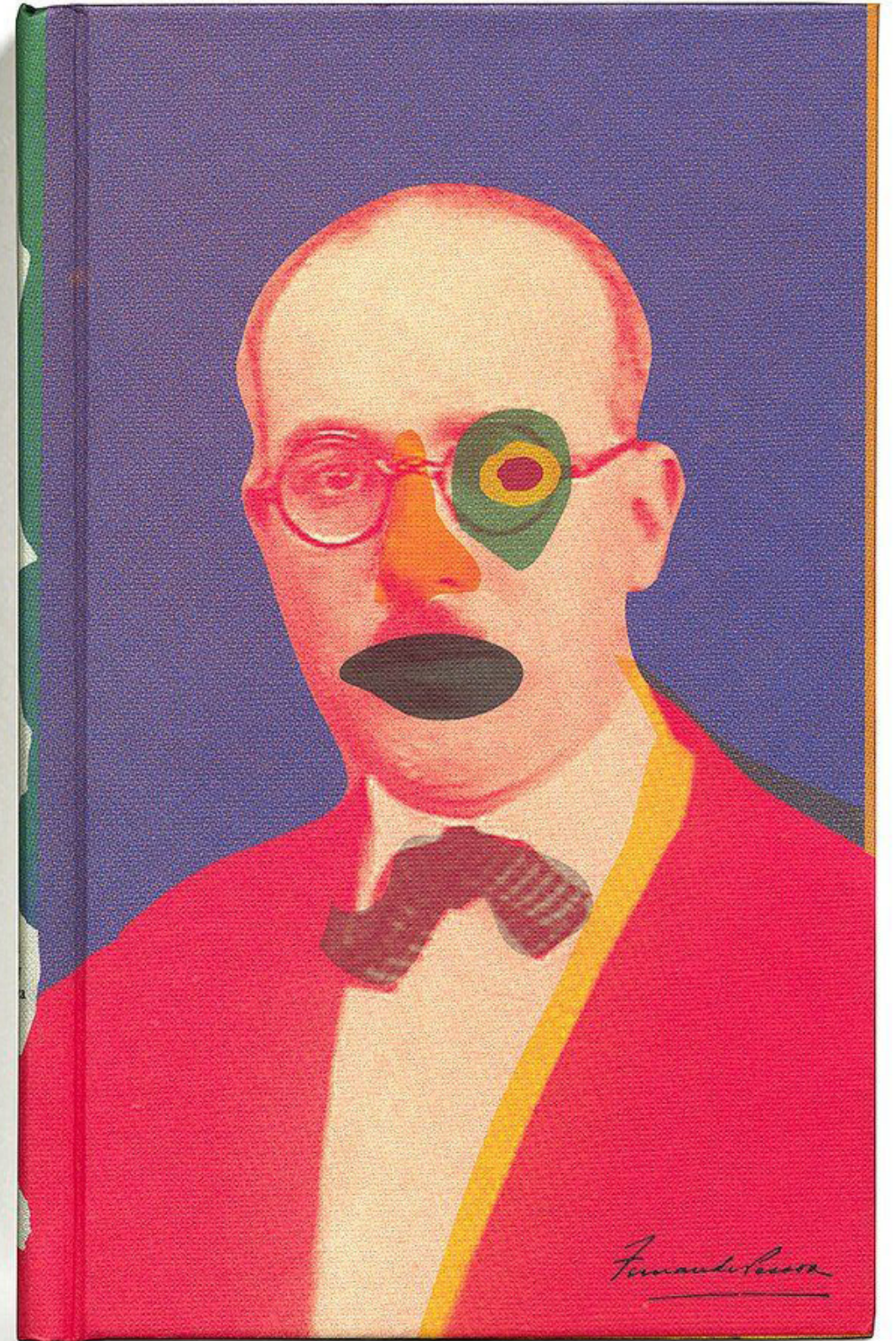
Antagonist, kurguda, ana karakteri (protagonist), engellemekle yükümlü kişidir. Karşı kişi ya da muhalif düşman olarak da bilinir. Asıl karakterin zıttıdır.

Antagonist, yani içindeki düşmanın, özel itici bir güçtür.
Sorumluluk derecemiz ne denli yüksekse, antagonist'in saldırısı o denli acımasız olacaktır.
Antagonist bizi ölçer, bize ne olduğumuzu gösterir, bizi gerçekleştirir.
Özgürlük derecemiz ne denli yüksekse, onun etkinliği o denli sinsicedir.
Antagonist'ten korkma!
Zalimlik maskesinin ardında,
En büyük müttefikin, en sadık uşağın saklanmıştır.
Antagonist'in biricik amacı,
Senin zafer kazanmandır.
Antagonist esas hedefi olan senin bütünlüğün için,
Her aracı kullanıp, her stratejiyi uygular.
Dünyada kimse seni antagonist'ten çok sevemez.
Antagonist seninle ilgili herşeyi bilir ve senin için herşeyi yapar.
Çünkü onun varlık nedeni sensin.
Antagonist'ten korkma!
Mükemmelliğin onun acımasızlığıyla,
Ölümsüzlüğün de onun görünüşteki ölümsüzlüğüyle gelişir.
Anlama yetin, onun gücüyle gelişir.
Gücün de onun anlamasıyla.
Çünkü antagonist sensin!
—“Tanrılar Okulu”ndan alıntı

Stefano D'Anna

**“İçimde bir devlet, bir politika,
partiler ve devrimler
yaratmalıyım... Bunların hepsi
olmalıyım; bu ben-halk’ın
gerçek panteizmi içinde
Tanrı olmalı, bedenlerinin,
ruhlarının, çiğnedikleri
toprağın ve işledikleri fiillerin
özü ve eylemi olmalıyım.
Her şey olmalı, onlar ve
onlar-olmayanlar olmalıyım.
Zavallı ben, işte, yine
gerçekleştiremeyeceğim
bir düş!”**

—Fernando Pessoa (1888-1935)

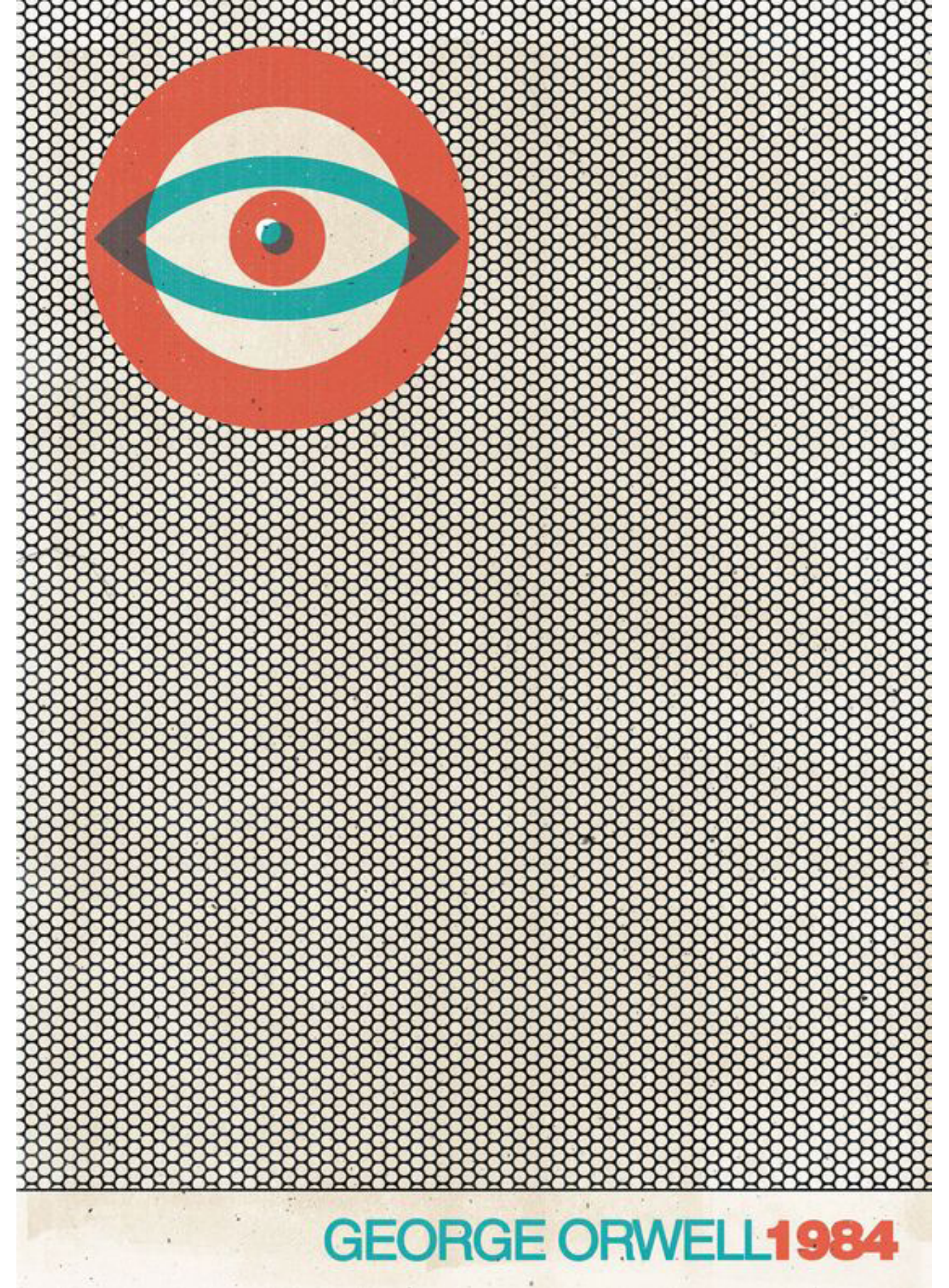
Fernando Pessoa, *New Directions*

tasarım: Peter Mendelsund

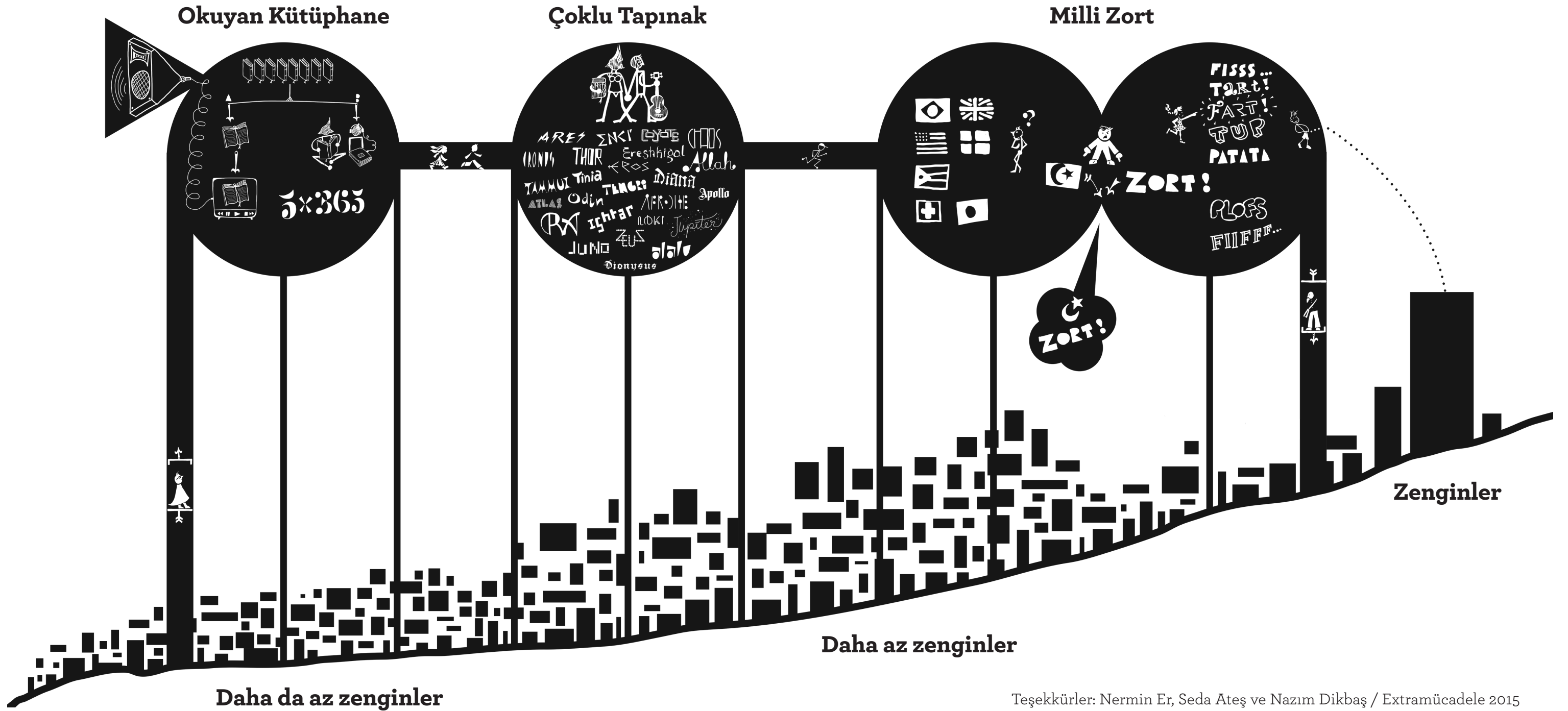
Söz konusu olan cinsel içgüdünün, Parti'nin denetleyemediği, kendine özgü bir dünya yarattığı için elden geldiğince yok edilmesi gerektiği değildi yalnızca. Daha da önemlisi, cinselliğin bastırılması isteriyi tetikliyordu; bu da Parti'nin istediği bir şeydi, çünkü savaş coşkısına ve öndere tapınmaya dönüştürülebiliyordu. Julia bunu şöyle yorumluyordu:

“Seviştiğin zaman içindeki enerjiyi boşaltırsın; sonra da kendini mutlu hisseder ve hiçbir şeyi iplemezsin. Ama senin bu halin onların hiç hoşuna gitmez. Her zaman enerji yüklü olmanı isterler. Bütün o yürüyüşler, bağrını yırtarcasına bağırış çağırışlar, bayrak sallamalar, ekşiyip bozulmuş cinsellikten başka bir şey değildir. Gönlün ferah, keyfin yerindeyse, *Büyük Birader*'miş, *Üç Yıllık Plan*'miş, *İki Dakika Nefret*'miş, bütün o iğrençlikler neden kendinden geçirsin ki seni?”

—George Orwell, 1984

Hayali proje: Çocuklar İçin 3 Küre

Okuyan Kütüphane

En güzel kitapların en güzel paragraflarının bulunduğu küre şeklinde bir kütüphane. Kürenin dışarıya açılan hoparlörü sayesinde, her gün 5 farklı paragraf, günün beş ezanının ardından sokağa, semt sakinlerine okunur.

Örnek paragraf 1:

“Biz canlıların cehennemi gelecekte var olacak bir şey değil, eğer bir cehennem varsa, burada, çoktan aramızda; her gün içinde yaşadığımız, birlikte, yan yana durarak yarattığımız cehennem. İki yolu var acı çekmemenin: Birincisi pek çok kişiye kolay gelir: cehennemi kabullenmek ve onu görmeyecek kadar onunla bütünleşmek. İkinci yol riskli: sürekli bir dikkat ve eğitim istiyor; cehennemin ortasında cehennem olmayan kim ve ne var, onu aramak ve bulduğunda tanımayı bilmek, onu yaşatmak, ona fırsat vermek.”
—Italo Calvino / Görünmez Kentler, 1972

Örnek paragraf 2:

“İnsan, bizim evren adını verdiğimiz bütünün, zaman ve mekanla sınırlı bir parçasıdır. Kendini, düşüncelerini ve hislerini, geri kalandan ayırmışçasına deneyimler, bu bilincin bir tür optik hileye kanmasını andırır. Bu aldanma bizim için bir tür hapishaneye benzer, bizi kişisel arzularımızla, ve bize en yakın birkaç kişiye yönelik sevgiyle sınırlar. Bize düşen, şefkat dairemizi tüm canlı yaratıkları, ve tüm güzelliği içerisinde doğanın tamamını kucaklayacak şekilde genişleterek kendimizi bu hapishaneden kurtarmaktır.”

— Albert Einstein

Örnek paragraf 3:

“Kötülük, hatalara, açık uçlara ve kaba tahminlere katlanamaz. Bu yüzden de bürokratik akılla akrabadır. İyilik tam tersine, şeylerin kusurlu, tamamlanmamış doğasını sever.”
—Terry Eagleton / Kötülük Üzerine Bir Deneme

Örnek Paragraf 4:

“Her şey yalnızca bir kez olur, ama sonsuza kadar sürer. A Toujours. Bellek, sonsuzluğun zemininde dolaşan uyurgezerin tılsımıdır. Hiçbir şey yitirilmez; ancak, hiçbir şey de kazanılmaz. Geriye kalabilenler vardır sadece. BEN. İnsanın yeryüzündeki görevi hatırlamaktır. Hatırlamayı hatırlamak.”
—Henry Miller / Hatırlamayı Hatırlamak

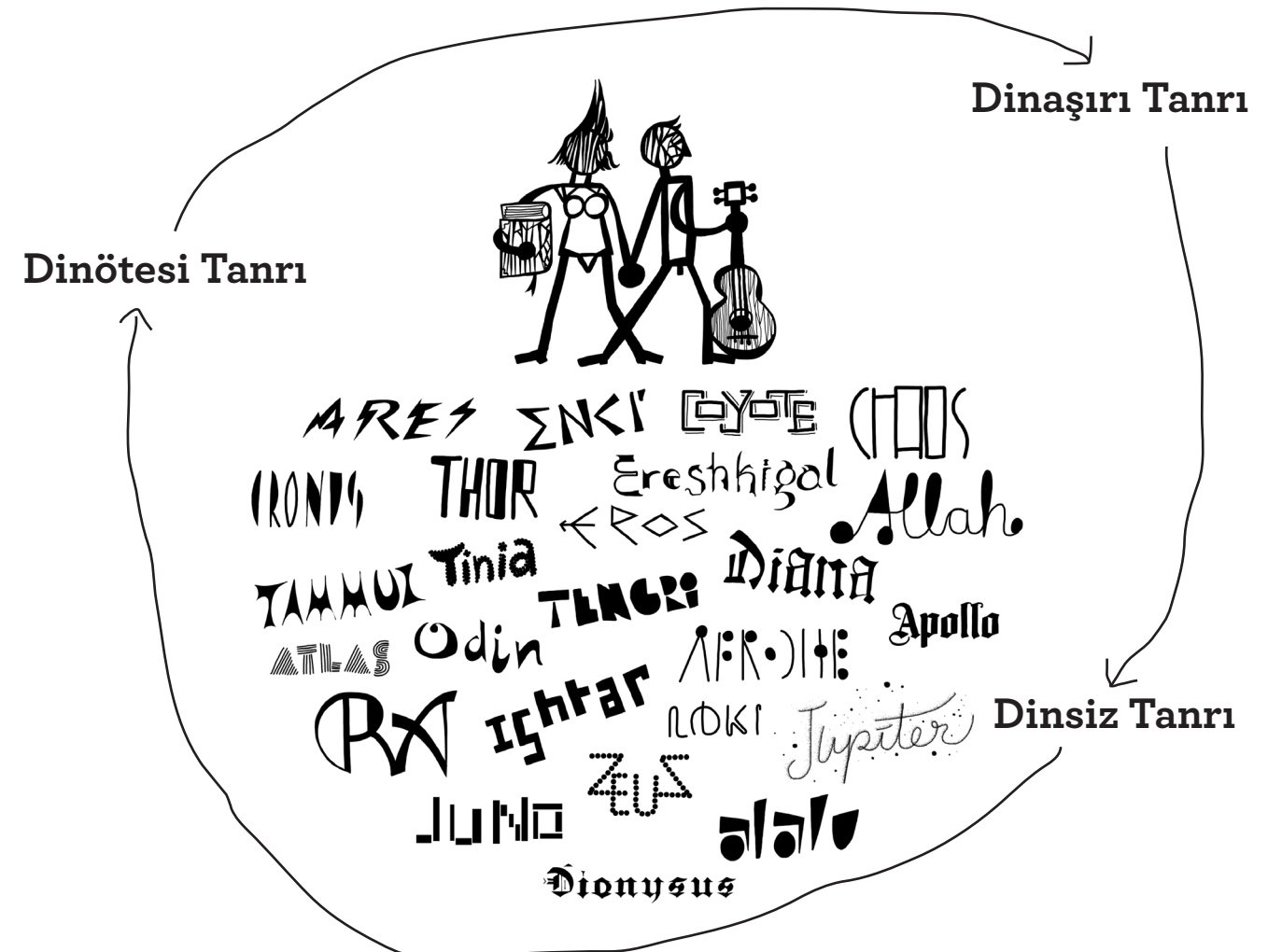
Örnek Paragraf 5:

“Rüzgarın müziği bir ülkeden ötekine taşıyabileceğini hiç düşünmemiş olmak aptalca bir şey. Ufak bir-iki değişiklikten sonra rüzgarı süzecek ve sesleri özel bir alette toplayıp herkese dinletecek değirmenler yapılabilir. Caspar’a söyledim. Ama o, değirmenlerde un yapıldığını söylüyor. Caspar’ın kafasında hiç şiir yok. İyi çocuk, ama şiirden tümüyle yoksun.”

— Baricco / Öfke Şatoları

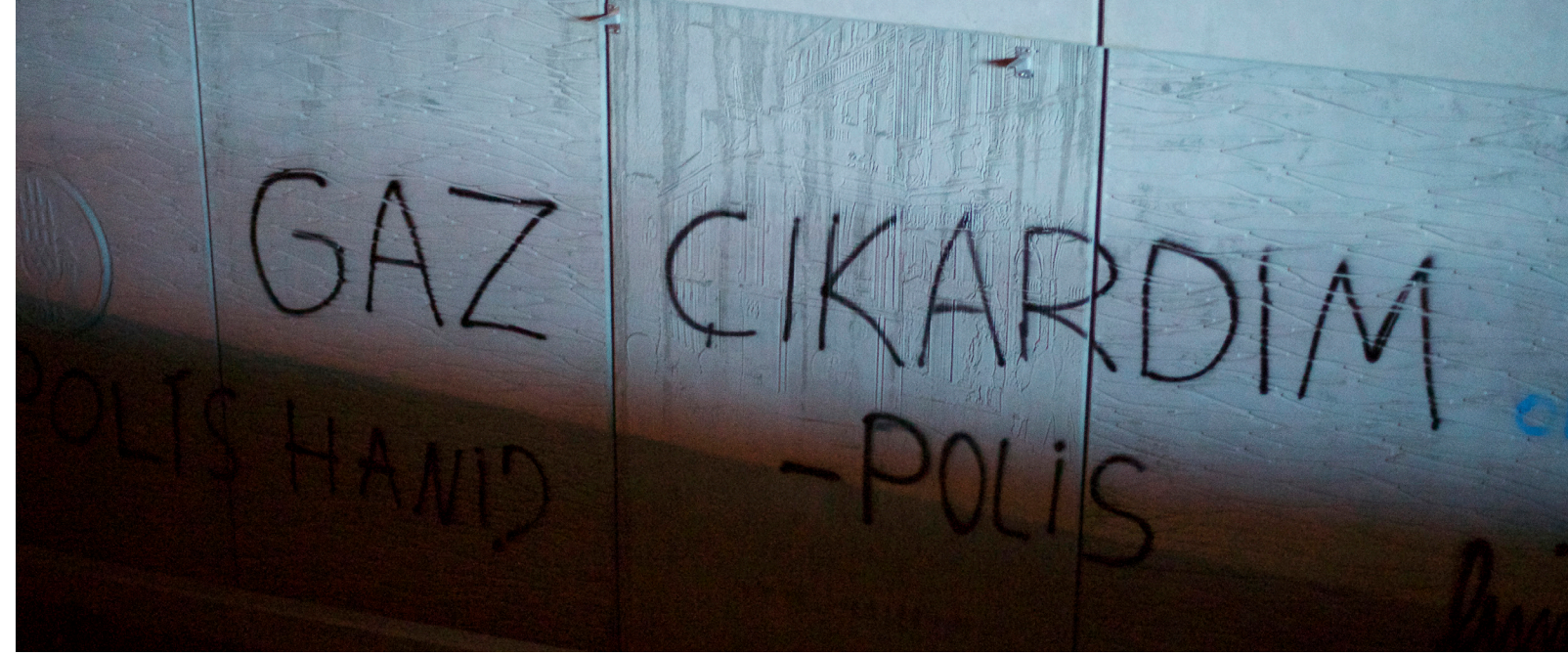
Çoklu Tapınak

Tüm dinlerin ve tanrıların sembolleriyle dekore edilmiş, dinler hakkında yeterli bilginin bulunduğu ve Beatles’ın en güzel şarkılarının sürekli çaldığı küre formunda çoklu tapınak.

Milli Zort

Milli Zort isimli küre, belleğinde pek çok farklı osurma sesleri barındırır ve bu sesleri aynen camilerdeki gibi sokağa açık hoparlörüyle duyurabilir. Seçilen osurma sesi ile aynı anda o sese uygun renkte bir duman egzosttan dışarıya, mahalleye püskürtülür. Ayrıca Milli Zort'un içinde dünyanın tüm milli marşları dinlenebilir ve küçük balkonundan tam aşağıdaki alışveriş merkezinin üzerine işenebilir.

Gezi Parkı protestolarında bir duvar yazısı (2013)

Amaç

